

І. В. Радецька,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти ВІППО;
І. Є. Остапівський,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти ВІППО

Міжнародні практики впровадження шкільного громадського бюджету

Розкрито сутність шкільного громадського бюджету. Подано загальні рекомендації до основних положень та принципів впровадження механізму шкільного громадського бюджету, розроблені державами – членами Ради Європи. Узагальнено практики впровадження шкільного громадського бюджету в країнах ЄС. Висвітлено досвід і стандарти Ради Європи щодо оптимізації та впровадження моделей шкільного громадського бюджету.

Ключові слова: бюджет, громадська участь, заклад освіти, шкільний громадський бюджет, Рада Європи, стандарти.

Radetska I. V., Ostapivskyi I. Ye. International Practices of the Public School Budget Implementation.

The article reveals the essence of the school public budget. General recommendations for the main provisions and principles of implementation of the school public budget mechanism developed by the member states of the Council of Europe are presented. The practice of implementing the school public budget in the EU countries is summarized. The experience and standards of the Council of Europe regarding the optimization and implementation of school public budget models are highlighted.

Keywords: budget, public participation, educational institution, school public budget, Council of Europe, standards.

Постановка питання. Стандарти Ради Європи у сфері громадської участі закріплюють право кожного громадянина, неурядових організацій і громадянського суспільства в цілому брати участь та впливати на процес ухвалення рішень, а держави – члени Ради Європи, зокрема й Україна, взяли на себе зобов'язання забезпечити реальний вплив громадської участі на процес ухвалення рішень через імплементацію стандартів Ради Європи [1; 3–6].

Серед найважливіших питань, які викликають занепокоєння в сучасних демократичних країнах, є віддаленість громадян від політичних процесів та зниження довіри до демократичних інститутів. Це спричиняє кризу демократії.

На думку фахівців, шкільний громадський бюджет (ШГБ) є тим потужним інноваційним інструментом громадської участі, який впроваджується у всьому світі, щоб активізувати участь молоді у прийнятті рішень та суспільно-політичному житті. Органи місцевого самоврядування все більше визнають потенціал дітей і молоді для сталого розвитку громад, громадської активності та демократії в цілому [9].

Виклад основного матеріалу. Досвід муніципалітетів країн – членів Ради Європи, які впроваджують різні моделі шкільного громадського бюджету, показав, що головний результат – це активізація участі молоді у виборах, суспільно-політичному житті своєї країни [8; 10]. У своїх рекомендаціях Рада Європи:

– визнає потенціал дітей і молоді в рамках сталого розвитку місцевих громад, наголошує на ролі, яку вони можуть відігравати у житті країни;

– заохочує органи державної влади до розвитку і впровадження механізмів участі, які дозволять громадянам впливати на прийняття рішень, зокрема, за допомогою такого інструменту як громадський бюджет;

– наголошує на необхідності розвитку закладів освіти як важливих спільних майданчиків демократичного освітнього процесу та участі учнів і молоді у прийнятті рішень на рівні громад;

– заохочує органи місцевого самоврядування до можливостей діалогу з наймолодшими членами соціуму, адже лише активна громадянська позиція, закладена з раннього віку, здатна бути фундаментом для побудови демократичного суспільства, коли людина – у центрі всіх процесів [6].

Шкільний громадський бюджет повинен забезпечувати та гарантувати:

– рівні права й можливості для дівчат і хлопців, з інвалідністю та з різних соціальних груп, батьків і опікунів, викладацького та адміністративного персоналу;

– участь школярів у навчанні, розробці, опрацюванні та прийнятті рішень;

– повагу до поглядів дитини;

– права дітей у цифровому середовищі;

– відсутність дискримінації за віком, статтю та соціальним статусом;

– доступ дітей до ресурсів;
– участь школярів у процесі прийняття рішень, які їх стосуються, зокрема, у розробці Положення про шкільний громадський бюджет. Рекомендується на найбільш ранньому етапі розробки цих правил проводити інтерактивні сесії за участю дітей з метою визначення ними основних правил та процедур ШГБ [7, с. 7].

Упровадження механізму шкільного громадського бюджету має:

1) враховувати місцеві особливості, потреби та контекст, спираючись на стандарти Ради Європи та кращі європейські й українські практики впровадження ШГБ;

2) враховувати існуючі нормативно-правові рамки та стратегічні документи, політики (статут територіальної громади та положення про інструменти громадської участі; муніципальні молодіжні політики; регіональні та національні програми і стратегічні документи);

3) передбачати основні спільні правила та процедури для всіх закладів освіти у громаді, які беруть участь у ШГБ;

4) надавати особливу увагу забезпеченню участі дітей з інвалідністю та інших соціально незахищених цільових груп, враховувати потреби дітей, які проходять освіту дистанційно;

5) передбачати пілотний період та умови впровадження (мінімум 2 роки, участь беруть від 4 до 10 шкіл);

6) передбачати проведення тренінгів і семінарів з громадської участі й імплементації ШГБ на початку циклу ШГБ, а також систему сертифікації тренерів, фасилітаторів шкільного громадського бюджету (можуть бути вчителі, працівники міської ради, представники громадських організацій);

7) передбачати можливість вносити в Параметри до Положення про шкільний громадський бюджет усі числові параметри та строки. Це дозволить спростити, уніфікувати документ, зробити його більш чітким та простим, а в разі потреби внесення змін – останні будуть стосуватися лише Параметрів, а не всього Положення загалом;

8) передбачати розробку та застосування Керівних принципів і методичних рекомендацій усіма учасниками процесу. Рекомендується розробити як окремий додаток до положення зрозумілі та керівні принципи / методичні рекомендації для всіх учасників процесу [7, с. 7].

Розглянемо практики впровадження шкільного громадського бюджету держав – членів Ради Європи (Польщі, Франції, Литви, Італії, Португалії) [7, с. 8–13].

Досвід Польщі. ШГБ запроваджено в цій країні з 2017 року. Донині ШГБ запровадили понад 50 закладів освіти різних муніципалітетів. Дуже часто ШГБ стає частиною загального процесу громадського бюджету, активно розвиненого у містах, і це створює сприятливе

середовище для зростання популярності шкільних громадських бюджетів по всій Польщі. У більшості міст управління проектами ШГБ знаходиться у повній компетенції адміністрацій навчальних закладів, які приймають рішення щодо самого процесу, його формату, бюджету й правил відбору проектів.

Аналіз подібних тенденцій та особливостей різних моделей ШГБ у Польщі дозволяє розподілити їх на дві «моделі». Перша модель характеризується вищим рівнем автономії закладів освіти. Зокрема, школи самостійно розробляють Положення про шкільний громадський бюджет, визначають правила і кінцеві терміни проектів, а також форми документів, що застосовуватимуться під час конкурсу. До цієї «моделі» можна віднести школи Варшави, Познані та Гданська. Друга модель включає види ШГБ, де є ширшими роль і залучення міських рад. Наприклад, заступник президента м. Краків, відповідальний за питання освіти й молоді, бере участь у процесі ШГБ в регіоні.

Проаналізуємо досвід впровадження ШГБ у містах Гданськ, Варшава, Краків і Познань.

Школи Варшави (з 2017 року) та Гданська (з 2018-го) мають автономію в рамках ШГБ. За фінансової підтримки міської ради Варшави в рамках проекту «Молода Варшава. Крутезне місто для молоді 2016–2020» розроблено спеціальну інструкцію „Szkolny Budżet Partycypacyjny: wskazówki dla początkujących. Важливо, що правила прості та зрозумілі для учнів.

Форми для заповнення в рамках ШГБ (наприклад, форма заявки на подання проекту) зручні для користувачів, де стисло подано мету проекту, визначено цільову групу користувачів та орієнтовну вартість. Перед упровадженням ШГБ адміністрація закладу освіти розробляє й ухвалює положення, правила, бланки заявок, бланки списку для голосування та подальшу звітність за проектом, тобто повний пакет документів, необхідних для проведення конкурсу. Цікаво, що проекти до ШГБ можуть подавати учні, їхні батьки або опікуни (якщо вони подають свої ідеї разом), педагоги, представники шкільної адміністрації та іншого шкільного персоналу. Проекти можуть подавати як окремі особи, так і групи осіб. Зауважимо, що тематика проектів для реалізації за державні кошти не обмежується. Єдиною вимогою до проектів на етапі попередньої оцінки є їхня застосовність і ефективність використання ресурсів.

Інформаційна кампанія проводиться протягом двох місяців перед фінальним голосуванням. Заявки подаються в електронному або паперовому вигляді впродовж п'яти робочих днів. Протягом наступних двох днів комісія, до складу якої входять представники адміністрації навчального закладу, викладачі та члени батьківської ради, приймає рішення щодо результатів відбору проектів до наступного етапу й оголошує їх перелік.

Під час цього етапу перевірки проекти вивчаються на предмет можливості їхньої реалізації. Якщо проект містить помилки, учень може протягом двох днів після отримання повідомлення від комісії внести зміни до своєї заявки. Важливим є те, що заявники, які не дотримались визначених вимог, мають можливість вдосконалити свої проекти або, у разі відмови, дізнатися про підстави такого рішення. Протягом наступного тижня автори та команди займаються просуванням своїх проектів.

Голосування відбувається протягом одного дня шляхом електронного й паперового голосування. Результати оголошуються того ж самого дня, а проекти реалізуються протягом двох тижнів. Обсяг фінансування, який у середньому виділяється на один проект у рамках ШГБ, дорівнює 1–3 тис. злотих у Варшаві та приблизно 2 тис. злотих у Гданську.

Упровадження проектів ШГБ відбувається в певних часових рамках. Положення повинно містити точний графік. При його визначенні слід брати до уваги такі змінні чинники як шкільний фінансовий рік та, за можливості, максимальну швидкість втілення проектів-переможців, щоб продемонструвати візуальний ефект успіху ШГБ як перспективного напрямку. Важливим є забезпечення поширення інформації про здійснений проект в усій шкільній громаді.

Проекти можуть бути віддані на аутсорсинг (тобто найнято професійну компанію, наприклад, для організації літнього табору) або реалізовані самими школярами.

У Кракові ШГБ є частиною міського громадського бюджету. Це визначено у відповідній муніципальній резолюції і означає, що вимоги до фінансової звітності, обов'язкові для міського громадського бюджету, застосовуються також до тих проектів ШГБ, які фінансуються з нього.

Рішення про започаткування та реалізацію ШГБ приймається на рівні президента міста і відноситься до сфери відповідальності його заступника, відповідального за питання освіти, молоді та спорту. Будь-який мешканець міста може голосувати лише за один проект (електронним або паперовим шляхом). Для проведення паперового голосування школа організує дільницю для голосування з відкритим для загального ознайомлення переліком проектів і правилами голосування.

Бюлетені рахує спеціальна комісія, до складу якої входять заступник міського голови, представники молодіжної ради міста, представники школи. Комісія ухвалює і відповідним чином публікує протокол підрахунку бюлетенів. Члени комісії не мають права брати участь у голосуванні. Якщо бюджет відібраного проекту перевищує фінансовий поріг, то він може бути реалізований частково. Якщо його часткова реалізація є неможливою, цей проект відхиляється

і фінансування отримує наступний, який отримав більшість голосів після обраного. Проекти, що перемогли, виконуються протягом академічного року.

ШГБ Познані більшою мірою цифровізований – проекти подаються шляхом заповнення заявки на сайті www.konsultacje.metropoliaroznan.pl. Проектні пропозиції можуть подавати як самі учні, так і команди, що включають батьків або менторів. Один учень або одна команда може подати лише один проект.

Завданням наглядового комітету, до складу якого входять, поміж іншими, директор школи та його заступник, а також сім викладачів, є огляд проектів і надання висновків, які затверджуються в окремо визначені строки. Рішення приймається шляхом затвердження переліку проектів, відібраних для голосування. Цей перелік також публікується на сайті www.konsultacje.metropoliaroznan.pl і розміщується на шкільній дошці оголошень. Проекти можуть стосуватися й бути корисними для всього міста або шкільної громади, повинні мати інвестиційний характер; їх упровадження має бути завершено до кінця календарного року.

Голосування відбувається протягом місяця після публікації проектів. Кожен мешканець міста може голосувати лише за один проект у рамках шкільного громадського бюджету. Бюджетні пропозиції можуть подавати самі учні або команди з можливою участю батьків або менторів. Один учень або одна команда можуть подати лише один проект. Голосування базується на принципах конфіденційності та неупередженості. Члени наглядового комітету, створеного для підрахунку голосів після голосування, не мають права голосувати особисто. У разі рівної кількості голосів, поданих за два проекти чи більше, проект-переможець або проекти-переможці визначаються шляхом жеребкування. Результати голосування оголошуються також на сайті www.konsultacje.metropoliaroznan.pl та на шкільній дошці оголошень. Максимальний бюджет одного проекту становить 1 тис. злотих.

У Познані створено місцеву мережу „Działamy!” («Ми діємо!»), яка функціонує за фінансової підтримки Національного інституту свободи. Ця мережа охоплює 22 міста, які об'єднали зусилля для сприяння впровадженню ШГБ у своїх регіонах. Мережа організує тренінги для викладачів, батьків та учнів на тему створення проектів і подачі заявок під час конкурсу в рамках ШГБ. Це програма навчання для учнів і викладачів з питань створення та написання проектів, а також подачі заявок; тематичні рекомендації та навчальні матеріали, публікуються онлайн.

Досвід Франції. Завдяки громадському бюджету Парижа його мешканці з 2014 року мають можливість приймати рішення про використання 5 % міського інвестиційного бюджету, або приблизно 100 млн євро на рік. У громадському бюджеті можуть брати участь усі парижани.

У Франції ШГБ запроваджено з 2016 року як складова загального громадського бюджету в початкових та середніх школах. У 2019 році вже 91 % початкових і 96 % середніх шкіл («коледжів») Парижа взяли участь у шкільному громадському бюджеті (ШГБ заснований на добровільній участі шкіл у цьому процесі).

У Хартії ШГБ для шкіл (початкових і середніх) установлено основні правила ШГБ і визначено чотири тематичні сфери вдосконалення шкільних процесів:

- 1) «школа як місце експериментування»;
- 2) «школа 2.0»;
- 3) «школа як спортивний майданчик»;
- 4) «школа приємних вражень».

У кожній сфері на розсуд дітей пропонуються конкретні й інноваційні проекти. Після дискусій зі школярами кожна школа обирає лише одну тематичну сферу вдосконалення. На етапі голосування кожен зі школярів віддає свій голос за проект, який йому сподобався з числа запропонованих (в обраному каталозі) [2]. Проекти стосуються обладнання, яке може покращити функціонування шкільного закладу, процесу викладання або якості шкільних умов. Процедура голосування повною мірою віддано на розсуд кожної зі шкіл. Голосувати можуть цілі класи або учні особисто.

До шкіл різних ступенів застосовуються однакові правила й механізми, але між ними є різниця у двох аспектах. По-перше, міська адміністрація надає різні «меню» проектів за кожною з тематичних сфер, відповідно до віку дітей. По-друге, є різниця в обсязі бюджетів (наприклад, у 2019 році за темою «школа 2.0» він становив 12 тис. євро для початкових шкіл і 40 тис. євро для середніх). У кожній зі шкіл перемогу може одержати лише один проект.

Процес ШГБ починається із залучення закладів освіти, оскільки для них участь є добровільною. Головну роль у цьому відіграє Паризька академія. Вона об'єднує школи й університети, розташовані в столиці. Навчальні установи, об'єднані під егідою академії, забезпечують будь-які освітні потреби, від дитячого садка до університету. Роль цього органу полягає, у тому числі, в залученні шкільних закладів до участі в шкільному громадському бюджеті і в інформуванні шкіл про початок процесу.

Проект, що отримав більшість голосів, надсилається до міської адміністрації (мерії) Парижа на електронну адресу dasco-bpcolleges@paris.fr для перевірки, затвердження та подальшого впровадження. Набір документів під заголовком «Мій громадський бюджет» повинен містити інформацію, яка докладно описує процес, результатом якого став відбір цього проекту, включаючи такі аспекти, як освітній вимір, процедура організації шкільних дискусій, процес голосування (включно зі світлинами, відео) тощо. Ця інформація

потрібна для висновку про те, що до процесів був залучений увесь шкільний заклад і що вибір проекту є повноцінним результатом роботи із залучення школярів.

Протягом першого, пілотного, року впровадження ШГБ заклади освіти подавали переліки з проектів, що отримали перші три місця під час голосування (учні також мали по три голоси), на розгляд і вивчення до міського комітету. До його складу входили представники відповідних департаментів, ректори, представники ради директорів шкіл. Комісія, враховуючи бюджетні й технічні обмеження кожного навчального закладу, мала право обирати проекти, що посіли другі та треті місця.

Муніципальна влада Парижа надає школам субсидії для закупівлі обладнання, необхідного для реалізації проектів. Міська адміністрація також надає допомогу у виборі технічних рішень та відборі постачальників для реалізації проектів.

Досвід Литви. У 2019 році «Трансперенсі інтернешнл Литва» підтримала пілотні ШГБ у двох школах Вільнюського району. Процес ШГБ регулюється відповідно до Концепції національної молодіжної політики Литви [11], а також статті 4 Закону Литовської Республіки про засади молодіжної політики. У 2019 році учні гімназій сіл Ейтмінішкес і Калвелай «Аушра» протягом двох місяців обговорювали потреби шкільних спільнот, вивчали, як приймаються фінансові рішення на рівні шкіл, міст і Європейського Союзу загалом, а також вирішували, як найкраще витратити їхні шкільні бюджети в розмірі 1 тис. та 1,5 тис. євро відповідно.

У гімназії с. Ейтмінішкес до ШГБ було залучено 60 учнів, які запропонували сім проектів. Проект-переможець мав назву «Простір для занять на свіжому повітрі». У гімназії с. Калвелай «Аушра» до ШГБ залучили 80 учнів, які подали на розгляд три проекти. Проект, що переміг, називався «Ми – за спорт» і стосувався спортивного обладнання для школи.

Організація і впровадження ШГБ здійснювалися покровоко:

1. «Трансперенсі інтернешнл Литва» разом з адміністраціями шкіл узгодила ту частину шкільного бюджету, яку можна було використати на ініціативу громадського бюджету, терміни її реалізації та настанови щодо ідей, які могли б бути впроваджені в школах.

2. Запропоновано створення консультативної групи шляхом відбору трьох-п'яти викладачів та / або представників адміністрації школи, які могли б консультувати учнів, що бажали подати ідеї на голосування.

3. «Трансперенсі інтернешнл Литва» представила цю ініціативу на розгляд шкільних громад.

4. Школярі запропонували ідеї стосовно того, що вони хотіли б мати у своїх школах; деталізували свої ідеї та оцінили витрати, необхідні для реалізації.

5. Школярі мали можливість консультуватися зі шкільними адміністраціями й викладачами (консультативними групами) та вдосконалювати свої ідеї. Презентація ідей відбувалася у загальних приміщеннях шкіл, фінальні версії своїх ідей представлено іншим учасникам шкільних спільнот, ставились питання щодо їхньої реалізації

6. Учні, викладачі та шкільні адміністрації взяли участь у голосуванні.

Досвід Італії. Центр досліджень партисипативної демократії (організація у Мілані, що вивчає питання демократії участі) подав заявку до відкритого конкурсу Європейського Союзу щодо реалізації онлайн-проєкту «Громадський бюджет», націлений на залучення молоді. Цей проєкт був реалізований разом з Інститутом Кремона-Дзаппа, ліцеєм з науково-технічними спеціалістами в його складі.

Спочатку окреслили правила й етапи проєкту. Була також необхідність залучення модераторів дискусій (представники учнівського самоврядування), можливість висувати проєкти для груп із трьох учнів, голосувати за кілька пропозицій без обмежень. Потім відбулася дискусія за участю модераторів у кількох класах, організована завдяки представникам студентів / лідерам проєктів, а також організаційному комітетові з представників школи. Після цього пропозиції було завантажено на платформу OPIN.me згідно з ключовими критеріями (максимум два проєкти на клас, наявність чіткої ідеї і попередньої оцінки витрат). На самій платформі пропозиції можна було коментувати і «лайкати».

Отже, 10 ідей, що одержали найбільшу підтримку, після оцінки спеціальною комісією перетворилися на реальні проєкти. Результат був позитивним: у ході першого етапу, який здійснювався на цій платформі, 446 учнів (приблизно одна третина) зареєструвалися на платформі для голосування за проєктні ідеї, і це було оцінено як важливий крок до стимулювання їхньої участі офлайн, особливо під час дня відкритих дверей у школі, коли команди учнів отримали можливість особисто презентувати свої проєкти.

Досвід Португалії. Місто Кашкайш у Португалії є одним із прикладів впровадження шкільного громадського бюджету. У муніципалітеті Кашкайш ініціатива ШГБ впроваджується з 2016 року і має такі цілі: розвиток у школярів і викладачів розуміння поняття демократії участі; заохочення розвитку школярів, як особистого, так і суспільного, в рамках виховання громадянської активності; сприяння ширшому залученню викладачів і школярів до розвитку шкільної культури та зв'язків з громадою; розвиток у школярів навичок у сферах відносин, прийняття рішень і мотивації із застосуванням засобів практичного моделювання; надання можливості для визначення спільних для молоді цінностей на місцевому рівні.

У першому, пілотному, році впровадження ШГБ у Кашкайші було відібрано чотири школи з чотирьох цивільних парафій (районів). Один із критеріїв відбору такий: школа вже мала бути в минулому місцем впровадження проєктів у загальних рамках громадського бюджету. Громадський бюджет молоді (OP Jovem, Молодіжний ГБ) в Кашкайші ілюструє одну з передових практик залучення юні до прийняття рішень за принципом «нічого про дітей без самих дітей». А вже школярі були залучені вже на перших етапах впровадження Молодіжного ГБ, зокрема, до створення правил. Міжшкільна група у складі 20 учнів, представників сьомих класів з усіх чотирьох шкіл, розробила ключові правила, які було враховано при підготовці та ухваленні Положення міської ради Кашкайша про молодіжний ГБ.

На основі цього пілотного Положення міжшкільна група семикласників, включаючи тих учнів, які брали участь у розробці правил, повинна була визначити методологію впровадження, зокрема збору й відбору пропозицій, а також систему голосування (у школах встановлено урни і кабінки для голосування) для участі всіх учнів. Крім того, Положенням було створено дві групи, відповідальні за реалізацію. «Шкільна група Молодіжного ГБ», до складу якої входили учні 7-х класів, відповідає за загальне впровадження громадського бюджету в закладах освіти, включаючи просування й нагляд, а також заохочення широкої участі всіх школярів.

«Технічна група Молодіжного ГБ» є міжсекторальною групою фахівців міської ради з різних технічних сфер і департаментів: громадської активності й участі, комунікації, освіти, молоді. Ця група відповідає за забезпечення впровадження громадського бюджету, моніторинг процесу на рівні шкільної спільноти міста в цілому та його оцінку на всіх етапах. Молодіжний ГБ є окремим підрозділом у складі департаменту громадської участі м. Кашкайш, відповідальним за координацію шкільного громадського бюджету. Група технічного аналізу у складі викладачів, учнів і фахівців міської ради відповідає за технічний аналіз і затвердження пропозицій.

Молодіжним ГБ встановлюються такі критерії допуску проєктів до участі: 1) вони повинні бути дотичні до діяльності закладу освіти; 2) бути достатньо конкретними та реалізовуватися на шкільній території; 3) не перевищувати поріг фінансування у 10 тис. євро; 4) термін їхньої реалізації не повинен перевищувати відповідний поточний календарний рік; 5) є сумісними з іншими шкільними або муніципальними проєктами та планами, які вже виконуються; 6) не порушувати шкільні правила або чинні нормативно-правові акти, зокрема, внутрішні правила школи та учнівські статuti.

Цикл Молодіжного ГБ складається з трьох етапів: 1) підготовка (вересень–грудень: заходи зі зміцнення потенціалу та підвищення обізнаності); 2) цикл прийняття рішень (січень–березень: учнівські

збори / воркшопи в школах, технічний аналіз пропозицій, голосування, оголошення результатів); 3) цикл упровадження (квітень–грудень).

Серед найпоширеніших пропозицій можна відзначити такі: модернізація приміщень, зокрема душових і санвузлів; закупівля планшетів як заміників книжок; придбання шаф для гардеробів у більшій кількості та кращої якості; загальне покращення освітнього середовища, зокрема, модернізація стільців і парт або урізноманітнення використовуваних матеріалів для покращення матеріально-технічної бази навчальних приміщень школи.

У 2016–2017 роках пілотним положенням було встановлено поріг фінансування проектних пропозицій у 2,5 тис. євро (один проект-переможець на школу). У 2017–2018 роках поріг фінансування залишився на тому ж рівні, молодіжний громадський бюджет був поширений на 14 шкіл. У 2018/2019 бюджетному році поріг підвищили до 10 тис. євро, а в Молодіжному ГБ взяли участь 15 шкіл.

За шкільні проекти можуть голосувати лише учні. У 2019–2020 роках до Молодіжного громадського бюджету було залучено 15 шкіл, 15 окремих класів – шкільних груп молодіжного ГБ (із 382 учнями), 14 372 школярів і 28 викладачів. У рамках упровадження Молодіжного ГБ у 2019/2020 бюджетному році 2706 учнів взяли участь у 35 учнівських зборах / партисипативних воркшопах, організованих з метою заохочення учнів до виявлення проблем і формулювання ідей для проектів. Метою таких зборів / воркшопів є заохочення всіх учнів школи до активності, а також сприяння проведенню дискусій та висуненню проектних пропозицій, обмін інформацією і спільне визначення пріоритетів. У таких зборах можуть брати участь усі учні школи. Учніські збори

координуються групою Молодіжного ГБ за підтримки мереї Кашкайша (департамент громадської участі).

Окрім висунення проектів, пов'язаних зі школою, механізм Молодіжного ГБ надає учням можливість розробки й висунення проектів муніципального рівня з порогом фінансування до 300 тис. євро. У цьому разі проектні пропозиції надходять безпосередньо до групи технічного аналізу загального громадського бюджету Кашкайша та всі мешканці міста можуть голосувати за проекти. Після завершення пілотного року реалізації, зроблено висновки про необхідність передбачення в кожній школі триваліших періодів для підготовки та інформування викладачів і класних керівників. Запропоновано запровадити «окремий день» для взаємодії групи Молодіжного ГБ в повному складі й різних шкільних груп.

Висновки. Досвід діяльності органів влади в багатьох країнах показує, що демократія участі (механізми, які забезпечують впровадження ШГБ, – реальний вплив громадян, поряд із виборами, на здійснення повноважень публічних службовців та процес прийняття рішень) здатна сприяти розв'язанню кризи демократії через тісну взаємодію влади та громади у виробленні й реалізації ефективних освітніх політик, у тому числі сталих інклюзивних. Це приведе до якісних освітніх, соціальних послуг, враховуючи особливі інтереси та потреби жінок, чоловіків, дівчат і хлопців із різних соціальних груп, молоді, осіб похилого віку, людей з інвалідністю, представників меншин.

Отже, до основних переваг упровадження ШГБ можна віднести: розвиток учнівського лідерства; успішні досягнення здобувачів та закладів освіти; розвиток педагогіки партнерства; практичний досвід громадської участі закладів освіти; зміцнення відчуття приналежності до громади, шкільної спільноти та громадянства.

Література

1. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_946
2. Каталоги для коледжів і шкіл на 2019 рік Франції. URL: https://budgetparticipatif.paris.fr/bp/jsp/site/Portal.jsp?document_id=6752&portlet_id=165
3. Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень. (Прийнято Комітетом міністрів 27 верес. 2017 р. на 1295-му засіданні заступників міністрів). URL: <https://rm.coe.int/guidelines-on-civil-society-council-of-europe-ukr-pdf/168097ed3d>
4. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень. (Ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 30 жовт. 2019 р.). URL: <https://rm.coe.int/code-of-good-practice-civil-participation-revised-301019-en/168098b0e2>
5. Європейська хартія про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>
6. Рекомендація CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті. (Прийнята Комітетом міністрів 21 берез. 2018 р. на 1311-му засіданні заступників міністрів). URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-4-participation-of-citizens-ukr/168097ed39>
7. Шкільний громадський бюджет. Інструментарій для впровадження. URL: <https://rm.coe.int/coe-toolkit-for-school-participatory-budgeting-civil-participation-ua/16809e5992>
8. Manual for non-formal education in students' project development (school participatory budget). URL: https://soen.sk/wp-content/uploads/2018/11/PlaNET-SOEN-2.0_IO1_final.pdf
9. Participatory Budgeting for Schools. URL: <https://pbscotland.scot/pb-in-schools>
10. PB in Schools. URL: <https://www.participatorybudgeting.org/pb-in-schools>
11. Youth policies in Lithuania. URL: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/sites/youthwiki/files/gdliithuania.pdf>